

Микола Олександрович Федорець
Марина Володимирівна Русяєва

Розкриття музично-творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку як педагогічна проблема

УДК 378.011.3-051:78:005.32:[159.954-026.15+37.015.31:78]-057.874:373.3(045)
DOI <https://doi.org/10.24195/artstudies.2026-2.14>

Микола Олександрович Федорець
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри музичного
мистецтва і хореографії
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
ORCID: 0000-0001-6243-4208

Марина Володимирівна Русяєва
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри теоретичної,
музично-інструментальної
та вокальної підготовки
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
ORCID: 0000-0002-0498-0611

Дата першого надходження статті до
видання: 02.02.2026

Дата прийняття статті до друку після
рецензування: 06.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті:
29.05.2026

Постановка проблеми. Багаторічна реформа загальної середньої освіти України, що відбувається в контексті реалізації Концепції Нової української школи (НУШ) та останніх освітніх законів, ставить акцент на вирішенні низці важливих культурно-освітніх проблем. Серед цих проблем ключове місце відведено доступу кожної дитини до якісної освіти, максимальному розкриттю здібностей, зокрема розкриття музично-творчого потенціалу учнів нового покоління. Розв'язання означених проблем обумовлено необхідністю формування сучасної особистості, яка здатна креативно та критично мислити, бути гнучкою до змін й інноваційної діяльності; здатна опанувати низку ключових компетентностей, зокрема культурну компетентність; розуміти навколишній світ в контексті загальнолюдських та національних естетичних цінностей, що є важливими чинниками продуктивної творчої праці в майбутньому.

Досвід доводить, що для опанування в дитячому віці певних напрямів художньої культури, зокрема музичної культури, реалізація музично-творчого потенціалу є одним з надійних шляхів формування креативної особистості, здатної до успішного життя та діяльності в мінливих умовах постінформаційного суспільства.

У статті здійснено аналіз стану актуальної проблеми сучасної музичної освіти – розкриття музично-творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку в нових соціокультурних умовах постінформаційного суспільства. Представлено узагальнені підсумки дослідження. Йдеться про: аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової та науково-методичної літератури стосовно феноменів музично-творчого потенціалу особистості, розкриття цього потенціалу в учнів певних освітніх закладів, створення необхідних педагогічних умов для розвитку музично-творчих здібностей дітей; вивчення наукових підходів до розуміння феномену музично-творчого потенціалу сучасних учнів молодшого шкільного віку; обґрунтування важливості поступового вирішення цієї мистецько-педагогічної проблеми, що розглядається у науковому дискурсі як один з основних шляхів оволодіння дітьми молодшого шкільного віку основами музичної культури. Представлені результати педагогічного спостереження за перебігом мистецько-освітнього процесу, організованого як в контексті загальної музичної освіти у закладах загальної середньої освіти, так й в закладах початкової (додаткової) музичної освіти, що здійснюється в дитячих мистецьких школах України; визначено основні педагогічні умови, необхідні для музично-творчого розвитку, продуктивного навчання та виховання учнів.

Уточнено сутність явища розкриття музично-творчого потенціалу дитини, представлено обґрунтування необхідності суттєвого покращення якості дитячої музичної освіти в Україні. Здійснено висновки щодо високої актуальності означеної проблеми для українського суспільства в контексті прагнення в європейський освітньо-культурний простір, який відбувається в мінливих умовах постінформаційного суспільства та глобалізації. Представлено перспектива подальшого наукового дослідження означеної проблеми.

Ключові слова: музично-творчий потенціал, загальна музична освіта, заклади загальної середньої освіти, мистецькі школи, музичне мистецтво, діти молодшого шкільного віку, учні, майбутні викладачі музичного мистецтва, постінформаційне суспільство.

Музичне мистецтво має потужні можливості для виховання дитини, зокрема, до набуття духовної культури, формування креативності та ціннісно-естетичного ставлення до навколишньої дійсності, художньо-творчого розвитку. У педагогічному дискурсі поширена ідея, що музичне виховання є потужним засобом формуванням не тільки музиканта, але, у першу чергу, творчої, креативної особистості.

Одночасно, варто зауважити, що багато українських учених акцентує увагу на недостатньому рівні реалізації виховних можливостей музики та музичної освіти, починаючи з молодшого шкільного віку. У багатьох навчальних закладах залучення до музичного мистецтва здійснюється переважно формально, репродуктивними методами, без належної активізації емоційно-творчих можливостей учнів. Що мало викладачів не приділяють належної уваги розвитку музичних здібностей вихованців, пізнанню ними культурного розмаїття світу, формуванню музично-естетичних компетентностей, що негативно відбивається на розкритті музично-творчого потенціалу дітей.

Науковці (Н. Батюк, Ван Цзябінь, О. Василенко, Го Цзюнь, Н. Кебуладзе, Н. Кьон, Фан Сінюй, М. Федорець, Сюй Синчжоу, А. Тернова, Чжан Фан та ін.)

наголошують на недостатньому науковому обґрунтуванні підходів до розкриття музично-творчого потенціалу сучасних школярів, переважання застарілих традиційних методів музичного навчання, недостатньому використанні в процесі музичних занять продуктивних інноваційних педагогічних технологій, відсутності міждисциплінарних зв'язків, інтеграції різних видів мистецьких діяльності тощо. Отже, в нових соціокультурних умовах виникла необхідність у створенні та впровадженні новітніх підходів, методів та засобів, орієнтованих на розкриття музично-творчого потенціалу учнів в процесі музичної освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Явище розкриття творчого потенціалу особистості привертало увагу вчених протягом багатьох століть, починаючи від античних філософів – Аристотеля, Платона, Сократа та ін. Ідеї розкриття творчого потенціалу знайшли відображення в роботах представників класичної німецької філософії – Г. Гегеля, І. Канта, Й. Фіхте, Ф. Шелінга, та ін., філософів-екзистенціалістів – А. Бергсона, Е. Гуссерля, С. Кіркегора, М. Хайдеггера, К. Ясперса та ін., представників “філософії серця” – М. Гоголя, Г. Сковороди, П. Юркевича, та ін.), а також у сучасних українських мислителів – С. Безклубенка, Є. Бистрицького, С. Кримського, О. Чаплигіна, І. Шпачинського, Т. Шульги та ін.). Психологічні аспекти розкриття творчого потенціалу людини висвітлили в своїх працях І. Бех, Д. Богоявленська, Л. Виготський, І. Маноха, С. Рубінштейн, П. Симонова та ін. Проблема розкриття творчого потенціалу особистості у галузі музичного мистецтва привертала увагу Г. Костюка, Є. Назайкінського, В. Медушевського, В. Холопової та ін.

Аналіз музично-педагогічних досліджень, здійснених українськими ученими, засвідчує посилення дослідницького інтересу до проблеми розкриття музично-творчого потенціалу здобувачів мистецької освіти різних рівнів. Теоретичним підґрунтям цих досліджень є концептуальні положення, обґрунтовані відомими українськими вченими – І. Бехом, І. Зязюном, Н. Кічук, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалкою, О. Ребровою, О. Ростовським, О. Савченко, О. Сухомлинською, Г. Тарасовою та ін. У наш час ученими М. Давидовим, О. Збарською, Н. Згурською, Г. Саїк, І. Поліщук, В. Антонюк, О. Туриніною, О. Хижною та ін. накопичено значний емпіричний, науковий та методичний матеріал, що розкриває різноманітні аспекти явища розкриття музично-творчого потенціалу здобувачів мистецької освіти.

Мета статті є висвітлення результатів дослідження особливості розкриття музично-творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку як необхідного чинника набуття ними музичної культури в мінливих умовах розвитку постінформаційного суспільства та глобалізації.

Реалізація мети дослідження потребувало застосування комплексу взаємообумовлених *теоретичних та емпіричних методів*, пов'язаних з аналізом

і узагальненням наукових та науково-методичних робіт українських та зарубіжних учених, педагогічним спостереженням за діяльністю відповідних навчальних закладів, бесідами та опитуваннями викладачів, учнів та їхніх батьків.

Методологія дослідження обумовлено науковими підходами: культурологічним, когнітивним, особистісно орієнтованим та праксеологічним.

Результати та їх обговорення. Аналіз наукового дискурсу щодо розкриття музично-творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку показує високу актуальність даної проблеми в соціокультурних умовах постінформаційного суспільства. Учені зауважують, що у сучасному культурно-освітньому просторі дедалі більшої ваги набуває не лише передача знань, а процес «формування унікальної, творчої особистості учня» (Малиш, 2025, 95). Феномен творчого потенціалу сучасної людини учені розглядають в вигляді складної, нелінійної, відкритої й самоорганізованої системи, яка визначається гуманістичною спрямованістю світосприйняття, дій та вчинків, високою адаптивністю, здатністю «до творчої самореалізації і духовного саморозвитку в просторі соціального й професійного життя» (Воєводін, 2007, 4). У даному контексті В. Воєводін наголошує, що «саме ціннісно опосередкований творчий потенціал має стати головним об'єктом уваги в процесі розвитку особи» (там само).

У сучасній науковій літературі часто використовуються поняття «творчість» та «креативність». Учені традиційно окреслюють творчість через її результат – створення нового, оригінального та суспільно значущого продукту. У межах аналізу природи творчості В. Маршицька та Г. Орлова виокремлюють три концептуальні підходи. Перший визначає творчість як діяльність, спрямовану на продукування нових соціально значущих цінностей у мистецтві, техніці, науці чи практиці. Другий пов'язує творчість з особистісним самовираженням і процесами самоактуалізації. Згідно з третім підходом, творчість розглядається крізь призму процесу розв'язання проблемних ситуацій (Маршицька, Орлова, 2015).

Зарубіжні концепції креативності (Д. Гілфорд, Е. Еріксон, К. Роджерс, Е. Торренс, Д. Треффінгер, Е. Фромм та ін.) трактують це поняття як сукупність когнітивних та особистісних рис, що забезпечують ефективні й продуктивні перетворення у діяльності людини. Як суб'єктивна детермінація творчості, креативність реалізується в індивідуальних творчих діях, тоді як в об'єктивному вимірі вона формується залежно від умов, у яких ці дії здійснюються.

У різні періоди проблему творчості й креативності вивчали провідні українські та зарубіжні дослідники, зокрема І. Бех, Г. Костюк, Д. Ельконін, О. Запорожець, В. Роменець, а також Дж. Гілфорд, К. Роджерс, Е. Торренс, Е. Фромм та ін. У їхніх працях креативність визначається як комплекс особистісних характеристик, що охоплює творчий потенціал,

ініціативність, здатність до імпровізації, активність і спрямованість на творче розв'язання завдань. Саме ці якості формують індивідуальність людини та забезпечують її ефективну інтеграцію в сучасне соціокультурне середовище. Науковці наголошують, що окремі складові креативності, які проявляються у діяльності дитини, достатньо ґрунтовно досліджені, а сама креативність розглядається як цілісний психологічний феномен (Маршицька, Орлова, 2015).

Розкриття музично-творчого потенціалу учнів молодшого шкільного в процесі музичної освіти в умовах постінформаційного суспільства, на наш погляд, є також одним з ключових чинників їхнього всебічного розвитку. Музика є універсальною мовою, здатною розкривати складні художньо-емоційні образи. Вона потужно впливає на внутрішній світ дитини, спричиняє позитивні зміни в емоційній та пізнавальній сферах, активізувати інтелектуальне, емоційне та соціально-культурне становлення молодших учнів, стимулює розвиток їхньої творчої уяви та фантазії. Музичне мистецтво сприяє формуванню певних світоглядно-ціннісних орієнтирів, що відображені у змісті творів різних жанрів та стилів, й таким чином розкриває для учнів культурну картину світу.

Разом із тим, спостереження та аналіз сучасної практики дитячої музичної освіти в Україні (як у закладах загальної середньої освіти, так й у мистецьких школах) засвідчує, що зусилля учителів та викладачів музики часто зорієнтовані лише на набуття умінь виконувати музику, сприймати та емоційно відгукуватися на музично-художні образи, тоді як формування здатності учнів до самостійної імпровізаційної творчості, створення музики, музичних обробок, «мікстів» тощо, залишається недостатньо опрацьованим. На думку А. Тернової (2023: 3), музичне навчання здебільшого здійснюється з метою «навчити дітей сприймати та любити музику, а не створювати її». Попри засвоєння теоретичних знань і практичних умінь, учні не завжди мають належні умови для цілісного розвитку музично-творчих здібностей і креативності у широкому значенні цих понять. Унаслідок цього розкриття музично-творчого потенціалу дітей з раннього віку залишається фрагментарним, та не забезпечує повноцінного творчого розвитку індивідуальності. Така ситуація «не відповідає потребам постінформаційного суспільства, яке потребує творчих і ініціативних людей» (Там само).

У даному контексті варто наголосити, що науково-методологічною основою процесу розкриття музично-творчого потенціалу сучасних учнів молодшого шкільного віку, на нашу думку, має бути культурологічний, когнітивний, особистісно орієнтований та праксеологічний підходи. Педагогічна практика переконливо засвідчує, що інтегроване застосування означених підходів сприяє набуттю учнями музично-естетичних компетентностей, як ключового чинника розкриття означеного потенціалу.

Використання елементів культурологічного підходу сприяє усвідомленню дітьми музичного мистецтва як культурного феномену, який за допомогою художніх образів відображає високі духовні цінності людства та забезпечує перетворенню молодшого школяра на людини культури. За допомогою когнітивного підходу учні набувають відповідні музичні знання, засвоюють основи музичної мови, логіку музично-творчих процесів, пізнають особливості різноманітних жанрів та стилів музики. Особистісно-орієнтований підхід, зумовлений Концепцією НУШ, допомагає враховувати індивідуальні музично-естетичні потреби дітей, формувати та послідовно реалізовувати індивідуальну навчально-творчу траєкторію розвитку дитини. Практико-орієнтований підхід (праксеологія – від грецьк. справа, дії) останнім часом набуває в мистецькій освіті особливого значення, тому, що художньо-праксеологічний аспект розвитку поєднує творчу діяльність з певними стереотипами поведінки, активізує «прагнення людини до художньо-творчої самореалізації та самостійності» (Реброва, 2013: 241).

На основі практичного досвіду навчальних закладів міста Одеси, зокрема ліцею «Ланжеронівський», школи мистецтв імені Є. Гігельса та ін. пропонуємо низку педагогічних умов, у вигляді Рекомендацій щодо розкриття музично-творчого потенціалу сучасних учнів молодшого шкільного віку. Йдеться про:

1. Сталий розвиток базових музичних здібностей, зокрема відчуття метру та ритму, ансамблевих умінь, звуковисотного, ладового, вокального, тембрового тощо слуху а також співацького голосу; набуття дітьми певного музично-естетичного смаку, зокрема через включення в репертуар для сприйняття та виконання творів високої художньої цінності.

2. Формування в учнів базових виконавських навичок володіння музичними інструментами, як технічного так й художнього напрямку; заохочування дітей до участі в ансамблях, оркестрах, камерних колективах тощо.

3. Організацію занять хором для всіх дітей, включно навчання їх виразному відтворенню характеру музики, засобів художньої виразності та образного змісту творів; розвиток навичок колективної взаємодії – умінь слухати партнера, узгоджувати динаміку, темп і інтонацію; залучення школярів до виконання хорових творів різних жанрів – народних, класичних та сучасних естрадних.

4. Організацію музично-рухового розвитку учнів, зокрема музично-дидактичних ігор, танцювальних та пластичних рухів, узгодження цих рухів з характером музики, темпом та динамікою; інтегрування рухливих вправ з елементами танців, ритміки, пластичного інтонування тощо.

5. Заохочення дітей до музично-ритмічної та мелодичної імпровізації, створення власних ритмічних фігур, музичних фраз, невеличких композицій;

6. Стимулювання прагнення учнів до створення музики, обробки знайомих мелодій, утворення

варіацій, «мікстів», оригінальних інтерпретацій музичних творів з урахуванням власного художньо-естетичного та виконавського досвіду.

7. Надання учням різноманітних музично-творчих завдань, щодо створення музичних ілюстрацій до літературних творів, картин тощо.

8. Систематичне слухання (сприймання) музики (класичної, народної, естрадно-популярної тощо) в умовах, наближених до концертного залу з подальшим аналізом особливостей музичної мови, засобів художньої виразності; проведення бесід про відомих композиторів та виконавців, історії, пов'язані зі створення музики тощо.

9. Здійснювання подорожей (як реальних так й «онлайн») в театри опери та балету, відомі концертні зали України та світу.

10. Застосування в процесі музичних занять інноваційних мистецько-педагогічних технологій, поширені у світі, зокрема інтерактивних, інформаційно-комунікаційних (ІКТ), аудіо-візуальних, мультимедійних, імерсивних, а також сучасних музично-цифрових програми сервісів тощо.

Висновки та перспектива подальших досліджень даної теми. Здійснене дослідження підтверджує тезис, що залучення дітей молодшого шкільного віку до музичного мистецтва, – найбільш поширеного, яскравого та емоційного виду художньої культури, має великий позитивний вплив на інтелектуальний, емоційний та загальний соціокультурний розвиток учнів, на творче становлення молодшої людини в мінливих умовах постінформаційного суспільства та глобалізації. Тому, робота викладачів та учителів музичного мистецтва щодо розкриття музично-творчого потенціалу учнів є актуальним і перспективним напрямом всебічного розвитку, культурного виховання та успішної соціалізації нового покоління. Отже, розкриття музично-творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку в процесі музичної освіти є важливим кроком до формування гармонійно розвинених людей, здатних творчо й критично мислити, бути готовими до продуктивної діяльності та націлених на успішну самореалізацію в майбутньому.

Дослідження показало недостатнє вивчення означеної теми в сучасному науковому дискурсі з урахування нових викликів та суперечностей, принесених в суспільне життя подальшим розвитком постінформаційного суспільства та глобалізаційних процесів. Тому, автори статті мають намір продовжити вивчення даної теми та рекомендувати аналогічну тематику для подальшого дослідження здобувачам вищої мистецько-педагогічної освіти (аспірантам, магістрам, студентам).

ЛІТЕРАТУРА

1. Воєводін, В. (2007). Педагогічні умови становлення творчого потенціалу майбутніх музикантів-виконавців в оркестровому класі. Автореф. дисерт. канд. педаг. наук. Київ. 22 с. URL: <https://mydisser.com/en/catalog/view/pedagogichni-umovi-stanovlennya-tvorchogo-potencialu-maybutnih-muzikantiv-vikonavciv-v-orkestrovomu.html>
2. Малиш, С. (2025). Особистісний стиль вчителя музичного мистецтва як чинник розвитку творчого потенціалу учнів. *Матеріали наук.-практ конференції «Моделі життєтворчості особистості у сучасних соціокультурних контекстах»*. ХНРУ. Харків. 178 с
3. Маршицька, В., Орлова, Г. (2015) Теоретичні основи формування креативності у дітей старшого дошкільного віку. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 1 (19). 363-372. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/106719/>
4. Реброва, О. (2013). Теоретичне дослідження художньо-ментального досвіду в проекції педагогіки мистецтва: [монографія] Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова. 295 с. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/16143>
5. Тернова А. (2023). Розвиток творчих здібностей молодших школярів в процесі загальної музичної освіти. *Квал. робота магістра*. Університет Ушинського. Одеса.

REFERENCES

1. Voievodin, V. (2007). *Pedagogical conditions for developing the creative potential of future musician-performers in the orchestral class* (Abstract of the Candidate of Pedagogical Sciences dissertation). Kyiv. Retrieved from <https://mydisser.com/en/catalog/view/pedagogichni-umovi-stanovlennya-tvorchogo-potencialu-maybutnih-muzikantiv-vikonavciv-v-orkestrovomu.html>
2. Malysh, S. (2025). The personal style of a music teacher as a factor in developing students' creative potential. In *Models of Personal Life-Creation in Contemporary Sociocultural Contexts* (Proceedings of the scientific-practical conference, p. 178). KhNRU, Kharkiv.
3. Marshytska, V., & Orlova, H. (2015). Theoretical foundations of forming creativity in older preschool children. *Theoretical and Methodological Problems of Education of Children and Student Youth*, 1(19), 363–372. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/106719/>
4. Rebrova, O. (2013). *Theoretical study of artistic-mental experience in the projection of art pedagogy* [Monograph]. Dragomanov National Pedagogical University. Retrieved from <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/16143>
5. Ternova, A. (2023). *Development of creative abilities of primary school children in the process of general music education* (Master's qualification thesis). Ushynsky University, Odesa.

Revealing the musical and creative potential of primary school students as a pedagogical issue

Mykola Oleksandrovych Fedorets
Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Teacher at the Department
of Musical Art and Choreography
State Institution «South Ukrainian National
Pedagogical
University named after K. D. Ushynsky»
ORCID: 0000-0001-6243-4208

Maryna Volodymyrivna Rusyaieva
PhD in Art Studies,
Associate Professor at the Department
of Theoretical, Music-Instrumental
and Vocal Training
State Institution «South Ukrainian National
Pedagogical
University named after K. D. Ushynsky»
ORCID: 0000-0002-0498-0611

Стаття поширюється на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

The article analyzes the current issue of contemporary music education—unfolding the musical and creative potential of primary school students within the new sociocultural conditions of the post-informational society. The generalized results of the conducted research are presented. These include: an analysis of domestic and international scholarly and methodological literature concerning the phenomena of an individual's musical and creative potential, the development of this potential among students of various educational institutions, and the creation of necessary pedagogical conditions for fostering children's musical and creative abilities; an examination of scientific approaches to understanding the musical and creative potential of modern primary school students; and a substantiation of the importance of gradually addressing this artistic and pedagogical issue, which is regarded in scientific discourse as a key pathway to enabling young learners to acquire the foundations of musical culture.

The article presents the results of pedagogical observation of the artistic-educational process carried out both within the framework of general music education in general secondary education institutions and within primary (supplementary) music education provided by children's art schools in Ukraine. The main pedagogical conditions necessary for musical and creative development, effective learning, and the upbringing of students have been identified.

The essence of the phenomenon of a child's musical and creative potential development is clarified, and the necessity of significantly improving the quality of children's music education in Ukraine is substantiated. Conclusions are drawn regarding the high relevance of this issue for Ukrainian society in the context of its aspiration toward the European educational and cultural space under the changing conditions of the post-informational society and globalization. The prospects for further scientific research on this topic are outlined.

Keywords: musical and creative potential, general music education, general secondary education institutions, art schools, musical art, primary school children, students, future music teachers, post-informational society.